

ETNO-PARK "IŽIMAČA" U BERAVCIMA

ZVONIMIR TOLDI

Ovaj mali etno-park počeo se stvarati 1981. godine na inicijativu Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu, kako bi se zaštitila jedna od posljednjih ižimača za cijedenje jabukovog mošta.

Sredstvima tada Republičke samoupravne interesne zajednice za kulturu ižimača je kupljena u selu Mala Kopanica od Mate Majora i prenesena u Beravce (selo četrdesetak kilometara udaljeno od Slav. Broda), te tu smještena na seoskom zemljištu iza doma u centru sela. Time je Etnografski odjel Muzeja obogaćen jednim vrijednim eksponatom, a smještajem ižimače u Beravcima nastavljena je, također, folklorna manifestacija Ižimača koju je na inicijativu Muzeja 1978. godine pokrenulo KUD "Ivan Goran Kovačić" iz Beravaca. Isto društvo preuzelo je brigu o održavanju ižimače, njezinom prezentiranju, za sada samo jednom godišnje, na dan spomenute manifestacije, uz stručnu pomoć radnika Muzeja koji su angažirani na koncepciji priredbe, propagandi i drugim poslovima.

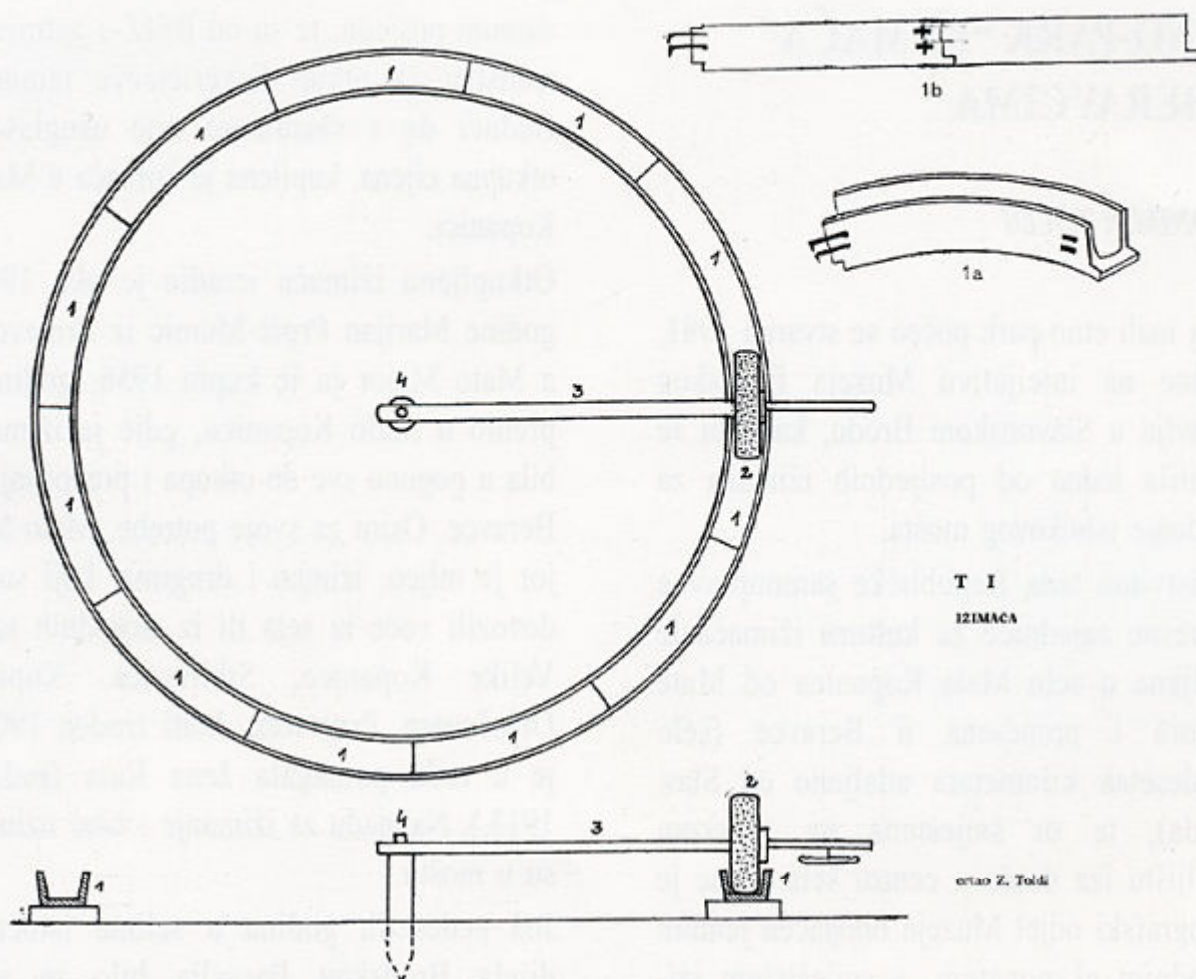
Za priredbe Ižimače od 1978. do 1980. godine koristila se ižimača Ilije Eskeričića iz Beravaca, koja je tada još uvijek bila u upotrebi. Između vlasnika ižimače i KUD-a "Ivan Goran Kovačić" dolazi do nesporazuma, društveno-političke organizacije u Beravcima i u općini Slavonski Brod protive se daljnjem održavanju ove značajne folklorne manifestacije u pri-

vatnom posjedu, te su od RSIZ-a zatražena sredstva za otkup Eskeričićeve ižimače. Budući da s vlasnikom nije usuglašena otkupna cijena, kupljena je ižimača u Maloj Kopanici.

Otkupljenu ižimaču izradio je oko 1920. godine Marijan Prpić-Mumić iz Prnjavora, a Mato Major ju je kupio 1956. godine i prenio u Malu Kopanicu, gdje je ižimača bila u pogonu sve do otkupa i prenošenja u Beravce. Osim za svoje potrebe, Mato Major je mljeo, ižimao i drugima, koji su tu dovozili voće iz sela ili iz susjednih sela: Velike Kopanice, Sikirevaca, Kupine, Divoševaca, Prnjavora. Mati (rođen 1907.) je u radu pomagala žena Kata (rođena 1913.). Naknadu za ižimanje - ušur uzimali su u moštu.

Još pedesetih godina u selima istočnog dijela Brodskog Posavlja bilo je više moštara, ižimača - drvenih naprava koje okreću konji, a u kojima se teškim kamenim točkom mljelo voće, a zatim se u drvenim prešama cijedio mošt.

Ižimača se sastoji od dva dijela, na otvorenom su rastovi valovi kopani iz žulja - drvena korita dubljena iz dijela hrastova debla pri korijenu, gdje je drvo najtvrde i najžilavije. Svih 11 valova (T I) sastavljen je u krug (moguće ih je postaviti u krug jer su izrađeni s određenim zakrivljenjem, C T I 1) promjera 7 metara, a spojevi valova su zabrtvljeni. Valovi se namišćaju - postavljaju na otvorenom početku mjeseca srpnja kada dozriju jabuke, a rastavljaju u listopadu. Tada se slože pod drvenu zgradu pod kojom je preša, gdje ostaju do idućeg ižimanja.

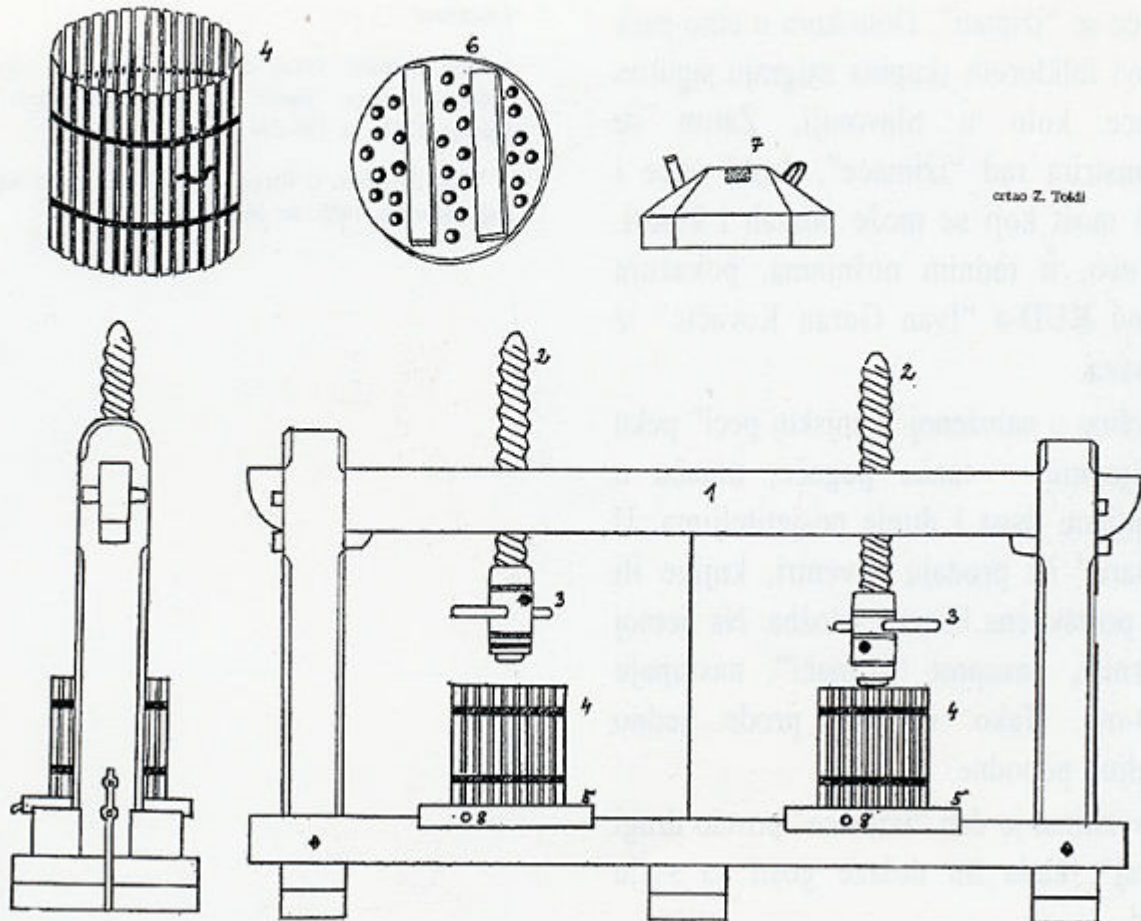

1. Jedanaest "valova" postavljeno je u krug promjerara 7 m, 1a. "valovi" su izradeni sa zakrivljenjem, 1b. "valovi" se spajaju željeznim kukama, 2. kameni "točak" promjera 96 cm, 3. drveno "rudo" dužine 427 cm, 4. stup u središtu kruga (visine 65 cm) na njemu se okreće "rudo"

U valovima se pokreće teški kameni točak (T I 2) koji drobi - melje (jabuke i kruške). Točak je nataknut na "rudo" (T I 3) koje povlače konji obilazeći oko valova. Suprotni kraj ruda ima oslonac na stupu, usaden u središte kruga zatvorenog valovima (T I 4). Voće se obično dovozilo u vrećama, na kolima i iz vreća se stresalo u valove. Za jednu "meljavu" u valove se stresalo po šest vreća voća. Konji obilaze oko valova okrećući rudo s kamenim točkom dok se ne dobije kašasta masa. Istodobno jedna ili dvije žene idu za točkom i drvenim lopaticama uprtim ispred sebe u dno valova miješaju voće kako bi se što bolje zdrobilo.

Zdrobljeno voće - "kom" pokupi se drvenim lopaticama u "škafiće" (posude od dužica) i nosi u "prešu", drugi dio izimače, gdje se preša i cijedi - "izima mošt".

Preša je smještena pod posebnom drvenom zgradom - "brvnaom med ušacima" (građenom na kanate), veličine 7 x 3,5 m. Preša je masivan okvir od greda veličine 390 x 125 cm (T II). Kroz gornju gredu, od grabova drva, zvanu "muter" (T II 1), prolaze okomito dva vijka - "šarafa" (T II 2) izradena od drva divlje kruške. Šarafi su deblji u donjem dijelu. Kroz proboje na tom zadebljanju šarafa provuku se "palije" pomoću kojih se okreću šarafi (T II 3), a

crtao Z. Tođić

Preša izimače 1. "muter", gornja greda preše dužine 370 cm, 2. "šarafi" dužine 150 cm, 3. "palije" koje okreću šarafe 4. rešetkasti koševi visine 54 cm promjera 53 cm, 5. plitke platforme na kojima su postavljeni koševi, 6. kružne ploče s probojima, 7. drveni umetak koji optereti kom na vrhu koševa, 8. cijev kroz koju curi mošt

time se steže kom u rešetkastim koševima ispod njih (T II 4). Mošt se može piti odmah ili se od njega peče rakija kad "odradi" (nakon dva ili tri tjedna). Od jabuka "divljaka" pusti se da mošt prokisne u ocat - "sirće", koje se upotrebljavalo za jelo i u narodnoj medicini za liječenje ljudi i stoke.

Etno-park "Ižimača" na lijepoj je zelenoj površini veličine 60 x 40 metara. Valovi i preša, dakle "izimača", samo su jedan od objekata etno-parka. Godine 1982. uz "izimaču" je sazidana "vanjska peč", "krušna peč" za pečenje kruha i postavljen drveni "deram" za izvlačenje vode iz bunara. Park je godine 1985. obogaćen s

jednom drvenom žitnicom - "ambarom". Tako je nastalo malo seosko dvorište s pripadajućim gospodarskim zgradama.

Etno-park "Ižimača" može se razgledati svakodnevno, a samo jednom godišnje, kako je već rečeno, on oživi mnoštvom posjetitelja i izvođača programa, kada se održava folklorna manifestacija "Ižimača" na koju dolaze kulturno-umjetnička društva iz cijele Slavonije. To je uvijek druge ili treće nedjelje u mjesecu rujnu kada dozore jabuke.

Program "Ižimače" sastoji se od povorke KUD-ova kroz selo. U povorci je i konjska zaprega s kolima natovarenim jabukama

koje će se "izimati". Dolaskom u etno-park članovi folklornih skupina zaigraju sigurno najveće kolo u Slavoniji. Zatim se demonstrira rad "izimače", drobi voće i cijedi mošt koji se može odmah i kušati. Sve ovo, u radnim nošnjama, pokazuju članovi KUD-a "Ivan Goran Kovačić" iz Beravaca.

Istodobno u naloženoj "vanjskoj peći" peku se "ljepine" - tanke pogače, umaću u rastopljenu mast i dijele posjetiteljima. U "ambaru" se prodaju suveniri, knjige ili bude postavljena likovna izložba. Na ljetnoj pozornici, nasuprot "izimači", nastupaju KUD-ovi. Tako ugodno prođe jedno nedjeljno popodne.

Baravčanima je dan "Izimače" postao drugi "kirvaj", kada im dolaze gosti sa sviju strana.

Literatura:

1. Toldi, Zvonimir. Otkup izimače za etnografski odjel Muzeja Brodskog Posavlja, "Vijesti" 5.-6., Godišnjak Muzeja Brodskog Posavlja, 1982., str. 239.-244.
2. Toldi, Zvonimir. U Beravci izimača ima, Đakovački vezovi, prigodna revija, 1995., str. 26.-27.

3. Demonstracija rada "izimače", Beravci

SUMMARY: The "Ižimača" (Press) in Ethno-Park in Beravci

Work on this small ethno-park began in 1981 on the initiative of the Brodsko Posavlje Museum in Slavonski Brod in order to protect one of the last presses for pressing apple juice.

In the 1950's in the villages of the eastern part of the Brod region there were many wooden presses turned by horses which were used to press fruit - apples and pears - under a heavy stone wheel. The juice was drunk fresh or was used to distil brandy. The juice was sometimes left to turn into vinegar; this vinegar is very healthy and was also used in popular medicine to treat people and cattle.

The press was acquired in the village of Mala Kopanica and was placed in the neighbouring village of Beravci, 40 kilometres from Slavonski Brod, where one such press was the centrepiece of a folk festival named after the press - "Ižimača".

The press is now included in the holdings of the Museum, and has been entrusted for keeping and presentation to the "Ivan Goran Kovačić" Cultural Society from Beravci. It was placed on a village plot in the centre of the village on a beautiful green area 65 metres long and 30 metres wide.

The following year an outside oven for baking bread was built next to the press together with a wooden well-sweep. In 1985 a wooden grain barn was acquired and in-

stalled. This was how the small ethno-park was created in the form of a farm-yard.

The "Press" ethno-park can be viewed every day, but once a year, on the second or third Sunday in September, it comes alive with many visitors and performers for the "Ižimača" folk festival who come from all parts of Slavonia.

To the people of Beravci, the day of the press has become a second fete, when visitors come from afar.